

**Αξιολόγηση του προγράμματος «Βήματα για τη ζωή» της νηπιαγωγού Πλιάτσικα Βασιλικής
του Α' τμήματος του 9ου Νηπιαγωγείου Ελευθερίου-Κορδελιού**

Τη φετινή σχολική χρονιά 2013-2014 στο Α' τμήμα του νηπιαγωγείου εφαρμόστηκε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Βήματα για τη ζωή», στο πλαίσιο υλοποίησης του β' αναθεωρημένου ομώνυμου προγράμματος «Βήματα για τη ζωή: Πρόγραμμα Ατομικών και Κοινωνικών Δεξιοτήτων για το Νηπιαγωγείο» της Ν. Κουρμούση (σύμφωνα με την με αρ. Πρωτ.: 150320 Γ1/ 15-10-2013 εγκύκλιο).

Αφορμή για την απόφαση υλοποίησης του προγράμματος ήταν η συμμετοχή μου σε αντίστοιχο σεμινάριο του Κέντρου Πρόληψης – Δίκτυο Άλφα και η επαφή, μέσω αυτού, με το υλικό και τη δυναμική του προγράμματος. Κυρίως όμως συνέβαλε σ' αυτό η άποψή μου για την αναγκαιότητα πραγματοποίησης στο νηπιαγωγείο προγραμμάτων, που στοχεύουν στην ανάπτυξη ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών, καθώς, όπως προβλέπεται και από το Δ.Ε.Π.Π.Σ. (2002), «Το Νηπιαγωγείο, ως φορέας κοινωνικοποίησης του παιδιού (μετά την οικογένεια), θα πρέπει να εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις ώστε τα παιδιά να αναπτύσσονται και να κοινωνικοποιούνται ομαλά και πολύπλευρα».

Ο σκοπός της εφαρμογής τους προγράμματος στην τάξη ήταν να αναπτύξουν τα παιδιά την ενσυναίσθηση και την αυτοεκτίμησή τους, να αναπτύξουν και να καλλιεργήσουν ατομικές αλλά και κοινωνικές δεξιότητες. Οι κυριότεροι **στόχοι** του προγράμματος ήταν να μάθουν τα παιδιά: α)Να αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ως άτομο ξεχωριστό με ιδιαίτερες ικανότητες και αξία β)Να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση γ)Να αντιλαμβάνονται και να κατανοούν τα συναισθήματα τους αλλά και των άλλων δ)Να αποδέχονται τα συναισθήματά τους και να ελέγχουν τον τρόπο που θα τα εκφράζουν ε)Να μάθουν να χρησιμοποιούν τη σκέψη τους για να ενεργούν υπεύθυνα και ώριμα στ)Να σέβονται τους άλλους και τους κανόνες της ομάδας ζ)Να επικοινωνούν και να συνεργάζονται με τους άλλους η)Να αντιμετωπίζουν δυσκολίες και επιλύουν συγκρούσεις μόνα τους. η)Να αναστοχάζονται σχετικά με τις ενέργειές τους.

Όσον αφορά τη **μεθοδολογία** υλοποίησης του προγράμματος επιδιώχθηκε να χρησιμοποιηθούν τα εξής: α)Διαθεματική βιωματική προσέγγιση β)Βήματα και αρχές διαμόρφωσης της ομάδας - Συνεργασία των παιδιών σε ομάδες γ)Διαφοροποιημένη παιδαγωγική δ)Ενθάρρυνση της πρωτοβουλίας των μαθητών ε)Άνοιγμα του σχολείου στην οικογένεια - Συνεργασία με τους γονείς (επιστολές προς τους γονείς, είσοδος των γονέων στο σχολείο) στ)Καλλιέργεια της κριτικής και δημιουργικής σκέψης.

Επιπλέον για την επίτευξη των στόχων του προγράμματος και σύμφωνα με τις οδηγίες που περιλαμβάνονται σ' αυτό, χρησιμοποιήθηκαν κάποιες συγκεκριμένες **στρατηγικές** όπως: το πρότυπο του ενήλικα, η θετική ενίσχυση, η ενεργητική ακρόαση, η κλήρωση και η τυχαία επιλογή, οι ιστορίες με ανάλογες εικόνες, ο καταγισμός ιδεών και η συζήτηση, ο διάλογος, η αυτοπαρουσίαση από τα παιδιά (ως βοηθοί της τάξης), τα παιχνίδια ρόλων, η σύνδεση με το Αναλυτικό, αλλά και με το «κρυφό» πρόγραμμα του σχολείου, η καλλιτεχνική έκφραση μέσω του θεάτρου, του χορού, της μουσικής και των κατασκευών.

Όσον αφορά τα **υλικά**, χρησιμοποιήθηκαν τα περισσότερα από αυτά που εμπεριέχονται στο υλικό του προγράμματος δηλαδή: α)εικόνες με ιστορίες από τις εμπειρίες και τη ζωή των παιδιών β)μάσκες απεικόνισης διαφορετικών συναισθημάτων, γ)γαντόκουκλες (ήρωες των σεναρίων του προγράμματος), δ)το Κουνελάκι του Κύκλου (με στόχο τη δημιουργία ηρεμίας κατά τη διάρκεια συζητήσεων). Επιπλέον όμως χρησιμοποιήθηκαν και διάφορα υλικά όπως η γλάστρα με το λουλούδι του βοηθού, μικροί καθρέφτες, άλλα εποπτικά υλικά (έντυπα ή ψηφιακά), πίνακες αναφοράς π.χ. Κάνω φιλοφρονήσεις για: ή Κανόνες στην παρεούλα, κλπ., καρτέλες με εικόνες, 2 παιχνίδια κλπ. που δημιουργήθηκαν από εμένα ή ανακτήθηκαν από το διαδίκτυο καθώς και μουσική, τραγούδια ή βίντεο που προβλήθηκαν στον προτζέκτορα της τάξης μέσω του προσωπικού μου ιστολογίου (Κατηγορία – Θεματολόγιο – Βήματα για τη ζωή¹) ή άλλων αρχείων. Αυτό ήταν γενικότερα και το πλαίσιο χρήσης των ΤΠΕ σε σχέση με το πρόγραμμα «Βήματα για τη ζωή». Επιπλέον ο προτζέκτορας χρησιμοποιήθηκε για την παρουσίαση φωτογραφιών ή /και βίντεο δύο παιδιών κατά την α' φάση των βοηθών, αλλά και για την παρουσίαση βίντεο με φωτογραφίες των βοηθών κατά την εκδήλωση - ημέρα παρουσίασης στους γονείς που πραγματοποιήθηκε στις αρχές Μαρτίου.

Όσον αφορά τον **χώρο** της τάξης έγιναν κάποιες παρεμβάσεις για τη διευκόλυνση της υλοποίησης του προγράμματος. Συγκεκριμένα τοποθετήθηκαν υφάσματα στον φανελοπίνακα και τους άλλους πίνακες πλησίον της παρεούλας, ώστε να καλύπτεται το υλικό του άλλου τμήματος (λειτουργούμε με το άλλο τμήμα με εναλλασσόμενο ωράριο), καθώς προτεινόταν από τη συγγραφέα του προγράμματος η διασφάλιση της προσοχής των παιδιών. Δημιουργήθηκε το κουτί και αντίστοιχα η γωνιά των συναισθημάτων, καθώς και η γωνιά διαχείρισης του θυμού με έναν μεγάλο αρκούδο κοντά στον χώρο της βιβλιοθήκης.

Τα υποθέματα με τα οποία ασχοληθήκαμε ήταν:

- Βασικές έννοιες (Ίδιος/Διαφορετικός, Αν-Τότε, Γιατί-Επειδή, Ίσως....)
- Ανάπτυξη αυτοεκτίμησης – Αυτοπαρουσίαση βοηθών της τάξης - Φιλοφρονήσεις
- Ανάπτυξη της ικανότητας χρήσης λέξεων ευγένειας
- Αναγνώριση και διαχείριση συναισθημάτων
- Επίλυση προβλημάτων
- Ανάπτυξη ενσυναίσθησης
- Συγκέντρωση προσοχής
- Συμμετοχή και συνεργασία στην τάξη
- Αποφυγή εκδήλωσης σωματικής και λεκτικής επιθετικότητας.

Το πρόγραμμα συνδέθηκε άμεσα με το Αναλυτικό, αλλά και με το «κρυφό» πρόγραμμα του νηπιαγωγείου. Ως προς το αναλυτικό πρόγραμμα οι δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν, συνδέθηκαν με όλες τις γνωστικές περιοχές [Γλώσσα (Προφορική επικοινωνία – ανάγνωση – γραφή), Μαθηματικά, Παιδί και περιβάλλον, Νέες τεχνολογίες, Τέχνες (Μουσική, Εικαστικά, Θέατρο, Κουκλοθέατρο, Χορός), Φυσική αγωγή (Ψυχοκινητικά παιχνίδια)], και αντιμετωπίστηκαν ως ολότητα. Ως προς το «κρυφό» πρόγραμμα επιδιώχθηκε όσα συζητούνταν στις οργανωμένες δραστηριότητες να εφαρμόζονται και κατά την ώρα ελεύθερων δραστηριοτήτων, του φαγητού, του διαλείμματος, της ετοιμασίας για αποχώρηση, τόσο από τα παιδιά, όσο και από εμένα.

Στο πλαίσιο εφαρμογής του προγράμματος υπήρξε συνεργασία α) με όλους τους γονείς των παιδιών σε εβδομαδιαία βάση, καθώς μας επισκέπτονταν κάθε Δευτέρα και Πέμπτη ένα δεκάλεπτο πριν την αποχώρηση των παιδιών και β) με το Δίκτυο Άλφα στα πλαίσια του σεμιναρίου, αλλά και των συναντήσεων ανατροφοδότησης που ακολούθησαν (αν και δεν υπήρξε η δυνατότητα συμμετοχής μου σε πολλές, λόγω του ωραρίου –βάρδια – του σχολείου).

Όσον αφορά τη διαδικασία **αξιολόγησης** του προγράμματος επιδιώχθηκε: α) η διαμορφωτική αξιολόγηση, δηλαδή συστηματική παρατήρηση και παρέμβαση κατά την εξέλιξη της πορείας των δραστηριοτήτων, β) η τελική αξιολόγηση της όλης διαδικασίας στο τέλος της εφαρμογής κάθε μαθήματος, όπως προβλεπόταν από το ίδιο το πρόγραμμα, γεγονός που δεν ήταν πάντοτε εφικτό. Αφού ολοκληρώθηκε σε πρώτη φάση η συμμετοχή όλων των παιδιών ως βοηθού της τάξης και η αυτοπαρουσίασή τους, η αξιολόγηση συνεχίστηκε με γ) πραγματοποίηση συζήτησης με τα παιδιά με σκοπό να διαπιστωθεί η δική τους οπτική και ο τρόπος που σκέφτονται για την πορεία του προγράμματος, και οι εντυπώσεις που είχαν σε σχέση με αυτό. Στο πλαίσιο αυτό οργανώθηκε εκδήλωση – αξιολόγηση του προγράμματος με τη συμμετοχή των γονέων, στην οποία υπήρξαν έκθεση με τις καρτέλες των βοηθών, ευχάριστες εκπλήξεις και συμμετοχή των γονέων σε δραστηριότητες και παιχνίδια μαζί με τα παιδιά τους, οι οποίες οργανώθηκαν σύμφωνα με τις αξιολογήσεις των παιδιών για το πρόγραμμα (Βλέπε δημοσίευση «Βήματα για τη ζωή – Παρουσίαση στους γονείς») [2](#).

Σε δεύτερη φάση ξεκίνησε εκ νέου η διαδικασία αυτοπαρουσίασης των βοηθών της τάξης. Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις της προαναφερόμενης αξιολόγησης, κυρίως τα περισσότερα παιδιά, αλλά και ίσως κάποιοι

γονείς έδωσαν μεγαλύτερη βαρύτητα στα παιχνίδια-δραστηριότητες, στα οποία συμμετείχαν και δεν αναστοχάζονταν σχετικά με τη συμπεριφορά τους και το τί κάνουν τα ίδια από όσα έχουν ακούσει. Για τον λόγο αυτό ως τελευταία μορφή αξιολόγησης προτάθηκε η νέα καρτέλα του βοηθού που θα έφερνε κάθε παιδί να παρουσιάζει τον αναστοχασμό κάθε παιδιού σχετικά με το τι κατάφερε να κάνει μετά από τη συμμετοχή του στο πρόγραμμα, αλλά και παράλληλα τον αναστοχασμό των γονιών του σχετικά με τι πιστεύουν οι ίδιοι ότι κατάφερε να κάνει το παιδί τους. Επίσης ενώ αρχικά το δίπλωμα του βοηθού περιελάμβανε γενικές φιλοφρονήσεις π.χ. για την εμφάνιση του παιδιού, για τα παιχνίδια ή/και για τη συμπεριφορά του, στη φάση αυτή δόθηκε η κατεύθυνση στα παιδιά να διατυπώνουν φιλοφρονήσεις που αφορούσαν κυρίως τη συμπεριφορά και κυρίως όσα εφάρμοζε η συμμαθήτρια -τής τους από αυτά που έμαθε από το πρόγραμμα.

Γενικότερα κατά τη διάρκεια εφαρμογής του προγράμματος «Βήματα για τη ζωή» παρουσιάστηκαν κάποια αρνητικά στοιχεία και δυσκολίες, αλλά και άλλα θετικά και ευχάριστα αποτελέσματα, κυρίως σε σχέση με την εκπλήρωση του βασικού σκοπού του προγράμματος. Αυτό είχε σπουδαία σημασία και αποτέλεσε μεγάλη επιτυχία για τα παιδιά της τάξης.

Όσον αφορά τα *αρνητικά στοιχεία*: α)Περιορίστηκαν κατά τα 2/5 οι δραστηριότητες του υπόλοιπου εκπαιδευτικού προγράμματος, καθώς οι δύο ημέρες της εβδομάδας ήταν σχεδόν εξ ολοκλήρου αφιερωμένες στο συγκεκριμένο πρόγραμμα. Αισθάνθηκα μεγάλη πίεση στην προσπάθεια να ισορροπήσω το γενικότερο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου, με αυτό. β)Κάποια παιδιά επηρεασμένα από τις δραστηριότητες για τα συναισθήματα εκδήλωναν πιο έντονα τα συναισθήματά τους (γεγονός που προβλέπονταν από τη συγγραφέα του προγράμματος). γ)Οι επαναλαμβανόμενες αυτοπαρουσιάσεις των βοηθών, η καταγραφή των φιλοφρονήσεων για τη δημιουργία των διπλωμάτων, οι συχνές επισκέψεις των γονέων περιορίζαν πολύ τον εκπαιδευτικό χρόνο, ενώ παράλληλα κάποια παιδιά έδειχναν να κουράζονται την ώρα των φιλοφρονήσεων. δ) Ο περιορισμένος μικρός χώρος του νηπιαγωγείου δε βοήθησε να αναρτηθεί περισσότερο υλικό για το πρόγραμμα, ενώ παράλληλα η ανάρτηση του υλικού του προγράμματος δεν άφηνε χώρο για την τοποθέτηση του υλικού άλλων θεμάτων ή δραστηριοτήτων (π.χ. η γωνιά των συναισθημάτων ήταν σε ένα κουτί που μεταφέρονταν στην παρεούλα για να «λειτουργήσει»). Τέλος ε) κατά την εφαρμογή του προγράμματος «Βήματα για τη ζωή» τα παιδιά συμμετείχαν σε δραστηριότητες προαποφασισμένες από εμένα βασισμένες στο υλικό του προγράμματος, χωρίς να δίνεται η δυνατότητα σε εκείνα να προτείνουν με τι ήθελαν να ασχοληθούν. Ως αντιστάθμισμα σ' αυτό, λόγω και της πληθώρας των δραστηριοτήτων που εμπεριέχονταν στο υλικό, είχα την ευελιξία να επιλέξω όσες πίστευα ότι ήταν πιο κοντά στα ενδιαφέροντα των παιδιών της τάξης, προετοιμάζα ή αναζητούσα άλλο υλικό, όταν αυτό που υπήρχε δεν με ικανοποιούσε. στ) Ο μεγάλος όγκος του υλικού, αλλά και το γεγονός ότι το ξεκίνημα της εφαρμογής του προγράμματος έγινε μέσα Νοέμβρη, δεν επέτρεψε την ολοκλήρωση του προγράμματος.

Όσον αφορά τα *θετικά αποτελέσματα* ήταν φανερό ότι α)Επιτεύχθηκαν ως ένα μεγάλο βαθμό τόσο ο βασικός σκοπός όσο και οι στόχοι του προγράμματος. Τα παιδιά φάνηκε ότι κατάφεραν να χρησιμοποιούν την σκέψη τους και να ενεργούν ώριμα και υπεύθυνα. Τα περισσότερα από αυτά κατάφεραν να οργανώνουν τη συμπεριφορά τους, τόσο στο σχολείο, όσο και στο σπίτι τους. β)Υπήρξε μεγάλη ανταπόκριση από τα παιδιά, και έδειχναν ενδιαφέρον για τα θέματα που επεξεργαζόμασταν, γεγονός που φανέρωνε ότι τα αφορούσε άμεσα. Παρόλο που κάποιες φορές φοβόμουν ότι θα κουραστούν, εκείνα έδειχναν μεγάλο ζήλο και διάθεση να συνεχίσουν τις δραστηριότητες. γ)Ανέπτυξαν σε μεγάλο βαθμό την αυτοεκτίμησή τους κυρίως μέσω της δραστηριότητας του βοηθού της τάξης. Περίμεναν με ανυπομονησία να ακούσουν τις φιλοφρονήσεις των συμμαθητών τους. Παράλληλα έμαθαν να κάνουν υπομονή περιμένοντας και ακούγοντας προσεκτικά τα υπόλοιπα παιδιά να εκφράζουν τις φιλοφρονήσεις τους. δ)Παρόλο που οι δραστηριότητες του προγράμματος ήταν συνήθως προαποφασισμένες αυτές είχαν δυναμική και ενθουσίαζαν τα παιδιά. Ταυτόχρονα επεκτείνονταν σε όλες τις γνωστικές περιοχές π.χ. παιχνίδια ψυχοκίνησης και θεάτρου, δραστηριότητες μαθηματικών και όξυνσης της παρατηρητικότητας, δραστηριότητες γλώσσας (ανάπτυξης προφορικής επικοινωνίας, ανάγνωσης, γραφής), δραστηριότητες

ανάπτυξης της κριτικής σκέψης (π.χ. με τη διατύπωση των φιλοφρονήσεων μετά από σκέψη από τα παιδιά και ιδιαίτερα στη β φάση, όπου ζητούνταν από τα παιδιά να κάνουν φιλοφρονήσεις σχετικά με όσα έχει καταφέρει να κάνει ο βοηθός, από όσα έμαθε από τα «Βήματα για τη ζωή». ε) Πολύ θετική υπήρξε και η ανταπόκριση των γονέων, οι οποίοι έδειξαν μεγάλο ενθουσιασμό και στις δύο φάσεις του προγράμματος (1η φάση και 2η φάση βοηθών). Αρχικά ήταν χαρούμενοι που μιλούσαν για το παιδί τους, για τη συμπεριφορά του, για τα αγαπημένα του πράγματα και ήθελαν χρόνο για να τα παρουσιάσουν, ενώ στη συνέχεια έδειχναν οι περισσότεροι συγκινημένοι για όσα το παιδί τους είχε καταφέρει να κάνει με αφορμή τη συμμετοχή του σ' αυτό το πρόγραμμα.

Όσον αφορά τα **παράγωγα** της συμμετοχής των παιδιών στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Βήματα για τη ζωή» υπήρξαν τα εξής: Οι καρτέλες των βοηθών (όπως ετοιμάζονταν από τα παιδιά και τους γονείς του στο σπίτι), τα διπλώματα των βοηθών (στην 1η και στη 2η φάση των βοηθών), οι κονκάρδες (που χρησιμοποιούνταν στα παιχνίδια ρόλων), τα βιβλία των συναισθημάτων (της χαράς, της λύπης, του θυμού και του φόβου), οι προσκλήσεις για την ημέρα παρουσίασης στους γονείς, τα μεγάλα λουλούδια, ένα των βοηθών και ένα των γονιών (υλικό για την καταγραφή των εντυπώσεων των παιδιών και των γονιών κατά την ημέρα της παρουσίασης του προγράμματος τον Μάρτιο), τα βίντεο για τους βοηθούς που παρουσιάστηκαν στους γονείς, οι κορόνες των βοηθών, η δημιουργία και η εικονογράφηση παραμυθιού για τη συμμετοχή στο μαθητικό διαγωνισμό παραμυθιού του Γραφείου Πολιτιστικών Θεμάτων της Διεύθυνσης Π.Ε. Δυτικής Θεσσαλονίκης με τίτλο «Ο Μαγικός Βοηθός», κούκλες - μάσκες συναισθημάτων, δύο αρχεία αξιολόγησης με τίτλο α) «Τι κατάφερα να κάνω απ' όσα έμαθα από το πρόγραμμα «Βήματα για τη ζωή», και β) «Τι πιστεύουν οι γονείς ότι κατάφεραν να κάνουν τα παιδιά τους απ' όσα έμαθαν από το πρόγραμμα «Βήματα για τη ζωή». Ως συνέχεια της επαφής των παιδιών με τα συναισθήματα και με αφορμή την ενασχόληση, το τελευταίο χρονικό διάστημα, με το θέμα των πλανητών η καλοκαιρινή θεατρική παράσταση της τάξης μας είναι «Ο Μικρός Πρίγκιπας» του Αντουάν ντε Σαιντ-Εξυπερύ.

Κλείνοντας θα ήθελα να επισημάνω την αναγκαιότητα της συνέχισης της εφαρμογής του προγράμματος αυτού, εκτός από τη βαθμίδα του νηπιαγωγείου και στις υπόλοιπες βαθμίδες της εκπαίδευσης, καθώς και της συνεχούς ενημέρωσης των γονέων για την υποστήριξη που οι ίδιοι χρειάζεται να παρέχουν στο παιδί τους. Αν και δεν ολοκληρώθηκε το πρόγραμμα αισθάνομαι μεγάλη χαρά για όσα κατάφεραν οι μαθήτριές μου και καμαρώνω, όταν σκέφτομαι τη δύναμη που κατέβαλαν για να πετύχουν, όσα περισσότερα πράγματα μπορούσαν σε σχέση με αυτά που έμαθαν. Παράλληλα πιστεύω πως την ίδια χαρά, περηφάνια και συγκίνηση νιώθουν και οι γονείς των παιδιών, οι οποίοι υπήρξαν αμέριστοι δικοί μου βοηθοί και συνεργάτες.

Βιβλιογραφία

Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, Προγράμματα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ, 2002.

Κουρμούση, Ν. (2013). *Πρόγραμμα ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων για το νηπιαγωγείο. Βήματα για τη ζωή*. Επιμέλεια: Β.Κούτρας. Αθήνα: Σοκόλη-Κουλεδάκη.

Υπερσυνδέσεις

1. Βλέπε σχετικό υλικό στο ιστολόγιο:

<http://blogs.sch.gr/vpliatsika/category/%CE%B8%CE%B5%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BF/%CE%B2%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7-%CE%B6%CF%89%CE%AE/>

2. Βλέπε σχετικό υλικό στο ιστολόγιο:

<http://blogs.sch.gr/9nipele/2014/03/13/%CE%B2%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7-%CE%B6%CF%89%CE%AE/>